

гарската литература, и в съвременния литературен живот. Авторите недвусмислено подчертават обаче, че пред днешното вазовознание стоят доста задачи, които не са намерили още своето пълно решение и многостранна аргументация, с които трябва да се заемат литературни историци, теоретици, методолози. Едва когато тези задачи станат обект на нови и ползотворни научни изследвания, може да се открие истинският ръст на Иван Вазов на фона на общославянския и европейския литературен живот, а неговото творчество най-плътено ще се доближи до социалистическия ни бит и култура.

Славчо Иванов

**„ТВОРЧЕСКАЯ ИНДИВИДУАЛНОСТ
ПИСАТЕЛЯ И РАЗВИТИЕ
ЛИТЕРАТУРЫ“, изд. трето. М., СП, 1975
„ХУДОЖЕСТВЕННОЕ
ТВОРЧЕСТВО, ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ,
ЧЕЛОВЕК“. М., СП, 1976,
от М. Б. ХРАПЧЕНКО**

Акад. М. Б. Храпченко е един от най-изтъкнатите съветски литературоведи, изследванията на когото се отличават с дълбоко теоретично осмисляне на литературните явления и широко използване на материал не само от руската и съветската, но и от световната литература. Неговата литературоведска дейност започва още в края на 20-те и началото на 30-те години. Оттогава той е написал редица книги — някои от които, като „Творчество Гоголя“ (1954), „Лев Толстой как художник“ (1963) — преведена на български език, „Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы“ (1970) са претърпели по няколко издания, въпреки че са отпечатани в огромен тираж. Това показва колко голям е интересът сред литературната и културна общественост в Съветския съюз и в другите страни към изследванията на видния съветски учен.

В книгата „Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы“ (1970), издавана през 1972 и 1975 г., Храпченко разглежда такива важни и актуални за съвременното литературознание проблеми като тези за мироглед и метод, за творческата индивидуалност на писателя и литературния процес, за прогреса в литературата, за типологическите явления в нея и др. Акад. М. Б. Храпченко е учен, който не върви по утъкваните пътища на науката, а винаги съзнателно търси спорните въпроси в нея.

Още първият очерк, включен в книгата — „Мироглед, идеяност, художествено майсторство“, ни въвежда в сферата на дискусиите, които се водят в света по отношение на литературното творчество. Същото би могло да се каже и за останалите очерци.

Проблемът за мирогледа, идеяността и художественото майсторство е бил винаги един от най-важните проблеми на литературознанието. Той се е решавал различно — в зависимост от идейните позиции на автора, в зависимост от неговите естетически възгледи. „Движението на живота“ постоянно е налагало неговото актуализиране. Още повече, че идеяната и социална функция на литературата винаги е заемала съществено място в естетиката като наука. И днес много от реакционните учени като французина Ж. Маритен и австриеца Е. Фишер отричат идеяността в изкуството и търсят в него изключително ирационалното, за да го обявят за негова същност. За тях „ролята на разума“ и идейното съдържание не съществуват. Затова с основание акад. М. Б. Храпченко разобличава антинаучните концепции на интуитивистите и деидеологизаторите на литературата и изкуството.

Съветският учен засяга и въпроса за противоречието между мироглед и метод при писателите критически реалисти. Неговото мнение е, че така, както той се изяснява от марксистическата наука, не е в състояние да обясни сложността на литературните явления. Правилно акад. М. Б. Храпченко сочи, че „В. И. Ленин не е отделил Толстой-художника от Толстой-мислителя“ и че „В. И. Ленин неизменно е подчертавал напредничавите, дълбоко прогресивни начала както в творчеството на Л. Толстой, така и в неговия мироглед“. В постановката за противоречието между мироглед и метод съветският учен вижда нещо несъстоятелно. Той търси противоречието не между мирогледа и метода, а вътре в тях.

Същия въпрос М. Б. Храпченко разглежда и в друга плоскост — „сътношение на мирогледа и художествения метод“. Съветският учен сочи, че е правен не един опит за отричане ролята на мирогледа и за поставянето му в „стълкнувание“ с метода, включително и от съветските теоретици около списание „Литературный критик“ през 30-те години. Те именно прокарваха и утвърждаваха мисълта, че Балазс, Гогол, Толстой и др., макар и да са „реакционери“, методът им е позволил да създадат гениални произведения. Един от тях — известният Г. Лукач — разглежда именно в такъв план творчеството на Лев Толстой. Акад. Храпченко открива предпоставките в това антинаучно твърдение в идентифицирането на мирогледа на писателя с неговите политически възгледи. Подобни явления съществували доскоро и в нашето литературознание — примерът с Вазов, Йовков и др.

От друга страна, съветският учен се обявява не само срещу „противопоставянето“, но и срещу „отъждествяването“ на мироглед и метод. По този въпрос той пише: „И ако мирогледа ние разглеждаме като съвкупност на възгледите, представата за света, за явленията на природата и об-

шеството, то художественият метод — това е пътят към образното обобщение на действителността, това са основните творчески принципи, свойствени на един или друг писател, на цяло направление.“ Изобщо в цялата първа статия въпреки дискуссионния ѝ характер се прокарва мисълта за действения и високоиндееен характер на изкуството, за неговата вълнуваща жизнена правда.

Втората голяма тема, която акад. Храпченко разработва, се отнася до творческата индивидуалност на писателя. В нея големият съветски учен се обявява срещу „принизяването на художника, на творческото начало в изкуството“. А такава „принизяване“ съществува при формално-структурния подход, който не се интересува от автора, от неговия идеал и обществени позиции. Формалистите не разглеждат изкуството като „средство за общуване между хората“, както се изразява Л. Толстой. Да се свежда изкуството само до художествената структура — значи да се пренебрегва неговото предназначение и роля.

Акад. М. В. Храпченко прави един задълбочен и компетентен анализ на ролята на творческата индивидуалност в изкуството. Според него, докато символистите виждат различие между „творческата индивидуалност и житейската личност на писателя“, то реалистите често ги идентифицират. Неслучайно биографичният метод се прилага най-вече при писателите реалисти. Самият акад. Храпченко счита, че „Творчеството на всеки художник всякога така или иначе е свързано с неговата биография, но като социално и естетическо явление то е обусловено от по-широките обществени процеси“. Ето защо той разглежда творческата индивидуалност като нещо многостранно, в което личността на писателя се обогатява от социалните, обществените и естетическите норми на неговото време. Съветският учен не отрича творческото възбуждане, но го свързва с целия комплекс на отражаемия свят. За него творческата индивидуалност на писателя е едно „социално-естетическо явление“.

Интересни и нови мисли изказва акад. Храпченко и по отношение проблемите на стила. В същност и тук въпросите около стила се движат в сферата на споровете и дискусиите. Неслучайно той пише, че съществуват „огромно количество“ определения на понятието литературен стил. Ще посочим, че такива са правила най-големите съветски учени — В. Жирмунски, Д. Лихачов, А. Соколов, Ар. Григорян и др., а от чуждите — В. Кайзер, Р. Якобсон и др. Тук спорът и разногласията са до „широкото“ или „тясно“ разбиране на стила, до литературоведското или езиковедско възприемане. Акад. Храпченко отхвърля „структуралистичната теория“ на стила, която има предимно езиковедски характер и представлява „тясно“ възприемане на стила, но той критикува и „широкото“

възприемане на стила, което „включва в себе си художествения метод“.

Съветският учен счита, че стилът не може и не трябва да бъде „отъждествяван“ с формата, както и самият метод не бива да бъде „приравняван към съдържанието“. „Това, което често наричат форма — поетически език, сюжет, архитектоника, ритъм и т. н. — всичко това в своите общи значения — пише Храпченко — влиза в стила, но по-край това той включва в себе си и особено-стрите на разкриването на идеи, теми, обрисовки на действащите лица, интернационалните начала на художествените произведения.“ Според него съдържанието и формата се отнасят към „конкретните художествени творения“, а методът и стилът, макар и да се „проявяват“ в отделното произведение, напълно се разкриват в „творческото развитие на писателя, в литературния процес на определена историческа епоха“. Явно е, че индивидуалните стилове се „съприкосават“ с „жанровите образувания“, с литературните течения и направления. Стилът трябва да се разглежда не като нещо замръзнало и веднъж завинаги дадено — той се развива. За съжаление тези въпроси са малко проучени — самият факт, че все още нямаме изградена една поетика на стиловете, потвърждава това.

В очерка „Октомврийската революция и творческите принципи на социалистическата литература“ акад. Храпченко поставя въпросите за руските класици и идеалите на социализма, за социалистическата литература и масовото работническо движение, за ролята на Горки при формирането и утвърждаването на социалистическия реализъм, за ролята на Октомврийската революция и „творческите хоризонти на литературата“, за партийността и др. Разликата между критическия и социалистическия реализъм акад. Храпченко вижда не в „отричането“ и „утвърждаването“, а в отношението към действителността, в нейното постъпателно развитие, в отношението към човека и неговата социална и психологическа детерминираност. Той намира, че съвременният критически реализъм е еволюирал по отношение този на XIX в. и се „съприкосава“ със социалистическия реализъм, без, разбира се, да се различава разграничителната линия. В същото време М. Храпченко възразява на онези литературоведи, които принават социалистическия реализъм като метод, а го отричат като направление. В същност той е „едното и другото“. Съветският учен също така се противопоставя на стремежа на някои западни учени да „свързват“ социализма с модернизма.

Акад. Храпченко се спира и на извънредно интересния въпрос за „съотношението“ между социалистическия реализъм и социалистическата литература в Съветския съюз. Както е известно, едни учени поставят ра-

венство между тях, а други ги разграничават. Последните считат, че социалистическата литература е понятие по-широко от социалистическия реализъм. М. Храпченко е склонен да поддържа второто мнение. Според него заедно със социалистическия реализъм в съветската литература съществуват и „романтическо направление“. Това обяснява и съществуването на писатели като Ахматова, Пастернак, Цветаева, Пришвин и др., които не могат да се нарекат социалистически реалисти. В същност проблемът за литературните направления и течения в съветската наука не е нов, по през последните 10—15 години той отново се поставя. Както виждаме, и акад. Храпченко взема отношение при неговото решаване.

Не по-малко интересна и дискуссионна е темата за „Времето и живота на литературните произведения“. Въпросът е до същността на художественото произведение — и не толкова до изобразителната му сила, колкото до преживяванията и емоциите. Както се изказва Ил. Еренбург, хората четат „Червено и черно“ на Стендал не за да разберат как е изглеждало обществото от онова време, а как се е възмущавало — как е обичало и страдало. Не толкова откъм познавателния, колкото откъм идейно-емоционалния аспект трябва да се разглежда и въпросът за отношението на различните епохи и народи към художественото наследство на един или друг творец. Така Л. Толстой е особено много ценен в някои източни страни, където не се проявява интерес към Достоевски. Обратно — Достоевски е по-популярен в някои напреднали капиталистически страни от Западна Европа. Интересно, че у нас по-популярен е Л. Толстой — той повече допада на нашата душевна нагласа и възприемане на света. Следователно тук въпросът не е до „Изтока“ и „Запада“, а до душевната и психическа нагласа, формирана през вековете.

Особено значение има темата за „Типологическото изучаване на литературата“, която М. Храпченко разработва в своята книга. Тя е не само изключително актуална, но и от голямо значение за марксистското литературознание. М. Храпченко възразява както на учениците, които утвърждават единствено конкретно-историческия подход, а отричат типологическия — така също и на ония, които смесват типологическото и сравнително-историческото изучаване на литературните явления. Според него те са „близки един на друг, но съвсем не са идентични“. „Сравнителното изучаване на литературата“ — пише Храпченко — най-често се разбира като изследване на връзките между различните литератури, като разкриване на влияния и взаимодействия. Именно в такова направление сравнителното литературоведение се развива сега от много задгранични учени. . . . Към „сферата“ на сравнителното литературоведение съветският учен отнася и „изу-

чаването на своеобразието на националните литератури“. Но той е на мнение, че не всяко сравнително изследване е типологическо. „За разлика от сравнително-историческия подход към литературата — продължава мисълта си Храпченко — типологическото изследване предполага изясняване не на индивидуалното своеобразие на литературните явления и не просто на техните сходни черти и не на връзките като такива, а разкриване на тези принципи и начала, които позволяват да се говори за известна литературно-естетическа общност, за принадлежност на дадено явление към определен тип, рол. . . . Обаче не следва да се счита, че типологическата общност включва в себе си еднозначни явления, обединява само върху принципа на историческата повторемост.“ Всичко, което казва М. Храпченко, е вярно, но все пак типологическите изследвания не бива да се противопоставят на сравнително-историческите. Те използват един метод и най-често са отделени един от други. В същност въпросът е твърде дискуссионен, както се вижда и от разсъжденията на самия М. Храпченко. По-важното е друго — съветският учен акцентува на типологията на литературните направления, стилове и жанрове. Той утвърждава една нова концепция, според която не върху общността на „мирогледа“, на идейното сходство трябва да се гледат типологическите изследвания, не и върху „социалния и психологическия анализ“, а върху конфликта. Този подход М. Храпченко нарича „социално-структурен“ и той няма нищо общо с подхода на структуралистите, които търсят само „чистите форми“. „Структурната основа на литературните произведения — пише Храпченко — съставя конфликта в неговия определен художествен израз. Както в избора на конфликта, така и в неговото поетическо изпълнение ясно се проявяват идейните начала на творчеството. . . . Конфликтът, неговото своеобразие в значителна степен предопределя и особеностите на действащите лица, и тяхното разположение в процеса на повествованието.“ Или, с други думи, той има отношение към компонентите и „вътрешния строеж“ на литературното произведение. Съветският учен говори не само за структура на художественото произведение, но и за структура на литературното направление, на жанра и т. н. Без да отрича тяхната динамичност и изменчивост. И това е една много плодотворна мисъл, която безспорно ще окаже своето благотворно влияние върху типологическото изучаване на литературните явления.

Интересни виждания има акад. Храпченко и по отношение структурата на руския реализъм от XIX в. Както е известно, през първата половина на XIX в. в него съществуват две течения — пушкинско и гоголевско. През втората половина на века нещата се усложняват — особено при Толстой, Достоевски и Чехов, където всеки за себе си пред-

ставява цяло течение. В същност по този въпрос съществуват и други мнения в съветската наука, но същественото при М. Храпченко е това, че той е за едно типологическо изучаване на руския реализъм, което е много по-перспективно и плодотворно.

Колкото „За прогреса в литературата и изкуството“ големият съветски учен също изказва оригинални и интересни мисли. Според него социалният и литературният прогрес не всякога съвпадат. Още на времето това е забелязал и К. Маркс. Нагледен пример е изостанала самодържавна Русия, която дава Пушкин, Гогол, Толстой, Достоевски и т. н. В същност те са рожба не на реакционна, а на прогресивна и революционна Русия.

Разбира се, че между изкуството на различните епохи съществува връзка. Тя може да се открие в смяната на художествените направления и стиловете. Самият М. Храпченко говори за „постъпателно развитие на литературата“. Така например романтизмът в сравнение с предшестващите направления внася нов — сравнително по-емоционален момент. Разбира се, че успехите в развитието на художественото мислене са свързани и със „социалната динамика“.

Безспорен интерес представляват и статиите на М. Храпченко за Тургенев, Достоевски и Горки, включени в неговата книга. Написани в един теоретичен план, с дълбоко разбиране за талант, епоха и литературен процес — те са нова дума в осъзнаването и овладяването на литературното наследство на тези трима велики руски писатели.

Това ни дава основание да определим книгата на акад. М. Б. Храпченко — „Творческа индивидуалност на писателя и развитие на литературата“ като едно от най-авторитетните проучвания на най-актуалните и дискусийни проблеми в съвременното ни литературознание.

Втората книга на акад. М. Б. Храпченко — „Художественото творчество, действителност, човек“ представлява доработване на някои от големите проблеми, отнасящи се до природата на художественото творчество, намерили място в предишната му книга. Но тя поставя и нови проблеми — за ролята на твореца, за неговата свобода, за социалистическия реализъм и модернизма и т. н. В нея съветският учен е групирал изследванията си в три раздела — първият разглежда проблемите на естетиката, вторият — на семиотиката, и третият — на литературния анализ, поетиката и стилистиката. Това показва, че и тук акад. Храпченко съзнателно търси неразрешените и дискусийни проблеми на съвременното литературознание.

Още в първия очерк — „Проблеми на съвременната естетика“ М. Храпченко влиза в открит спор с представителите на буржоазното литературознание. Той остро критикува буржоазните теоретици, привърженици и апологети на изкуството за избраници — Ницше, Ортега-и-Гасет, Т. Елиът и др. Развенчава

авангардистите, сюрреалистите (Ж. Кокто), привържениците на литературата на абсурда (П. Бекет) и др. Тук М. Б. Храпченко разглежда и проблема за комуникативността на изкуството. Както е известно, на Запад правят опити да създават два вида изкуство — за елита на обществото и за тълпата (т. нар. „масова култура“). Съветският учен противопоставя на апологетите на буржоазната естетика марксистко-ленинското разбиране за изкуството. Той отхвърля като антинаучна буржоазната терминология: „ангажирана литература“, „нонконформистко изкуство“, „извънидеологическа творческа дейност“ и др. В същото време изяснява проблема за „свободата“ в идеалистическата и марксистическата естетика. Както е известно, последната разглежда свободата на творческата личност в „ясно съчетание“ с „движението за социално и духовно освобождение на човечеството“, а не като „безкраен разгул на субективизма“. Навярно това определя и големия „разнобой“ в буржоазното изкуство и „вътрешното единство“ на социалистическото изкуство.

Както е известно, през последните години излязоха доста проучвания върху реализма като художествен метод и литературно направление, водиха се и много спорове относно неговата същност и т. н. Акад. Храпченко също участва в тези спорове и в тази си книга в същност доразвива своите постановки. Това той е направил в статията си „Реалистическото обобщение и неговите форми“. В нея съветският учен разкрива „социалните“ корени на реализма, проследява развитието му в западноевропейската и руската литература на XIX в. Безспорни са приносите както на „предреалистите“ Шекспир, Сервантес и др., така и на реалистите — Балзак, Гогол, Стендал, Толстой, Достоевски, Чехов и др. за обогатяването на реализма в различните му аспекти. Така Балзак и Гогол допринасят със своето творчество за отразяване на „устойчивите отношения между човека и средата“, за създаване на „социални типове“. Стендал от своя страна акцентува на „активните“ начала на човешкото битие и т. н. В най-добрите си образци героите на руската литература на XIX в. не приемат „социалното зло“. Това в еднаква степен важи за героите на Тургенев, Толстой, Достоевски и Чехов.

В последната статия от първия раздел — „Живот във вековете. Вътрешни свойства и функция на литературните произведения“, М. Храпченко излага някои интересни свои наблюдения върху различното „възприемане“ на великите произведения на изкуството от поколенията. Достатъчно е да проследим как критиката отначало е отричала Чехов и как след това го оценява като един от най-големите творци на неговото време.

Вторият раздел се отнася до семиотиката като наука. В статиите „Семиотика и художествено творчество“ и „Природата на естетическия знак“ М. Храпченко не отрича, че

семиотиката в наше време се развива с бързи темпове, но в същото време критикува някои от нейните чужди и съветски представители — Ч. Пирс, Ч. Морис, Ю. Лотман и др. Съветският учен се обявява срещу принципите на „глобалната семиотика“ и е за едно по-сложно решаване на нейните проблеми, което да бъде съобразено с природата и спецификата на художественото творчество. Самият М. Храпченко счита, че марксистската семиотика е още в своя зародиш и всеки опит за решаване на нейните проблеми може да бъде полезен. Като такъв опит трябва да се разглеждат и разработките на автора.

Сравнително по-задълбочена е статията от този раздел, озаглавена „Литературата и моделирането на действителността“. В нея съветският учен разглежда опитите на съвременното литературоведение да подмени „интуитивното“ анализиране на литературните явления с „обективни научни обобщения“. Или, с други думи, да се използват „методите на моделиране“, които науката прилага. М. Храпченко решително отхвърля постановките по този въпрос в изследванията на С. Лангер, Р. Барт, Ю. Лотман и др. Той счита, че на „концепциите на символно-знаковото моделиране е присъщ открит антиисторизъм“. Затова естетическите модели, които то предлагат, страдат от едностранчивост. Същото може да се каже и за „образното удвояване на света“ на М. Каган, което е неприложимо към изобразителното изкуство, музиката и т. н. Съветският учен не приема и постановките на източноевропейския учен Х. Редекер, които водят до вулгарносоциологични схеми. Почти всички тези „теории“, които се занимават с моделирането на изкуството, изпускат ролята на личността, емоционалният момент в творческия процес. И нещо друго — те твърде много „унифицират“. Като критикува семиотическите модели поради тяхната антиисторичност и стремеж за унификация, това не означава, че М. Храпченко отрича моделирането. Напротив, той е един от съвременните съветски учени, които сериозно разработват теорията на литературно-то моделиране и я използват в своите изследвания.

Третият раздел на книгата включва в себе си три статии — „Размишления за системния литературен анализ“, „Пътища на историко-литературните изследвания“ и „Поетика, стилистика, теория на литературата“. В първата от тях М. Храпченко проследява крайните увлечения „за“ и „против“ използването на „структурните идеи“ в литературознанието. „Свършено очевидно са принципните различия — пише Храпченко — между системния анализ, който се провежда върху основата на марксистко-ленинската методология, и върху анализа, осъществяван в духа на „ортодоксалните“ структуралистички концепции. Това, което може да бъде наречено марксистически системен подход, представ-

лява от себе си не нов метод, а конкретизация и по-нататъшно развитие на принципите на марксизма-ленинизма, конкретизация и развитие, които отчитат новите процеси и проблеми на съвременната социална действителност.“ Затова разработката на проблемите на системния анализ е от изключително важно значение за литературната наука.

От особено значение при системния анализ е запазването на „вътрешната цялост“ на художественото произведение, на литературното направление и т. н. Не може да има в едно художествено произведение „доминиращи“ компоненти — всички те са в тясна връзка и взаимодействие. М. Храпченко счита, че трябва да се разкрива не само „простата“ зависимост между литературните явления и естетически системи, но и тяхното зараждане, развитие и взаимодействие. „Системният анализ — пише Храпченко, — като остава част от историко-литературните изследвания, от критическите работи, позволява... да се издигне изучаването на литературата на ново равнище.“ Той ще спомогне да се изяснят — това като задача — системните връзки в сферата на жанровете, на националните и международните литератури.

Колкото до статията „Пътища на историко-литературните изследвания“ — в нея авторът разглежда различните направления и тяхното значение за марксистското литературознание. Като „основно“ направление акад. Храпченко сочи „историко-генетическото“. Той го определя като най-старо и водещо. То постоянно се развива и обогатява като методология. На второ място съветският учен поставя „историко-функционалното“ направление. Макар и да има свое „самостоятелно значение“, то е свързано с „историко-генетическото“. На трето място акад. Храпченко поставя „сравнително-историческото“ и типологическото“ направление в съвременната наука. Както вече отбелязахме, той до известна степен противопоставя „сравнително-историческото“ и „типологическото“ изучаване на литературата. Склонен е да ги разглежда като самостоятелни направления поради „обекта на изучаването“. За него от по-голямо значение е типологическото изучаване на литературните направления, жанрове, стилове, отколкото — сравнително-историческото. „Разкриването на видовете, типове на литературния процес в различните исторически периоди и особено в нашата епоха — пише Храпченко — е голяма научна задача.“

Съветският учен се отнася критично и към стремежа на някои литературоведи да включат структурализма в „сферата“ на марксистската литературна наука. Според него марксистското разбиране за художествените структури няма общо с това на формалистите. Структурният подход в марксистското литературоведение не съставя направление, но той може и трябва да бъде използван в различните „сфери“ на литературните изследвания,

примерно в „областта на историко-функционалното и типологическо изучаване на литературата“.

Особено значение в цялостния контекст на книгата на М. Храпченко има последната статия, включена в нея — „Поетика, стилистика, теория на литературата“. Тя ни показва колко много през последните години се актуализира интересът към поетиката и стилистиката. След един немного обширен, но обстоен преглед на постиженията и разногласията в областта на поетиката и стилистиката, който включва изказвания на най-големите съветски учени — В. В. Виноградов, Д. С. Лихачов, А. В. Чичерин, Г. М. Фриденлендер, А. Н. Соколов и др., идва до някои интересни изводи. Според него съществуват две крайности в науката — едната „отъждествява“ поетиката и стилистиката, а другата „рязко“ ги разграничава. Така например Д. С. Лихачов различава „две понятия за стила“ — „стилът като явление на литературата и стилът като определена система на формата и съдържанието“. Както е известно, той говори за „стил на епохата“ (понятие, което Храпченко счита за „неясно“), за индивидуални стилове и т. н. Съветският учен е по-благоприятен към постановките на В. В. Виноградов по отношение на поетиката и стилистиката. Известно е, че Виноградов говори за стил на литературно-художественото произведение, за стил на писателя, за стил на литературната школа и т. н. Но М. Храпченко счита, че Виноградов неправилно дели стилистиката на лингвистическа и литературоведска — точна граница между тях няма. „Тук не е установен ясният и точен водораздел, определящ тези две научни дисциплини една от друга“ — пише Храпченко. Освен това всичко, което се касае до проблемите на стила, на тяхната специфика, е „отдадено“ на лингвистическата стилистика. Като дял на литературоведската стилистика „остават“ такива въпроси, значителна част от които към характеристиката на стиловете като такива в същност и не се отнасят“. Ето защо по-правилно е да се говори за „стилистика на художествената реч“, която „тясно се съприкоснява“ с „литературоведската стилистика и със стилистиката на езика“. Безспорно М. Храпченко е прав — той сочи единствено верния път към разработването на проблемите на поетиката и стилистиката.

Изобщо акад. Храпченко в своята книга ратува за създаване на марксистическа историческа поетика, която да издигне на качествено нова степен направеното някога от А. Веселовски и науката изобщо. За целта трябва най-напред да се издадат исторически поетики на отделните национални литератури, които ще подпомогнат написването на „всеобща историческа поетика“. Разбира се, че тя няма да бъде „проста сума“ от поетиките на националните литератури.

В заключение ще кажем, че самото развитие на съветското общество и наука налага

гат необходимостта от подобни изследвания, каквито са тези на акад. Храпченко. Последните му книги — „Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы“ и „Художественное творчество, действительность, человек“ не само обобщават изминатия път на съветското литературознание, но и чертаят неговите нови открития. В тях има много дискуссионни постановки, но има и големи, верни и проникновени научни наблюдения и обобщения.

Ангел Анчев

„POKOLENIA LITERACKIE“

от KAZIMIERZ WYKA¹

Wydawnictwo Literackie,

Kraków, 1977. 315 с.

Терминът „литературно поколение“ все по-често се появява в нашите литературнокритически и теоретически писания през последните няколко години. Но специални изследвания, посветени на основните закономерности, които съпътствуват възникването, битието или смяната на едно с друго литературно поколение, не са правени и много често терминът се употребява произволно, извънредно субективно. Все още няма и литературно-социологически проучвания, посветени на социалните и литературните факти, които могат да създадат дадена литературна формация, да подпомогнат или спрат нейното духовно развитие.

Всичко това прави извънредно интересна и за нас излязлата през 1977 г. книга „Литературни поколения“ на големия полски литературовед Казимеж Вика, която представлява важна стъпка напред към теоретическата разработка на същността на понятието „литературно поколение“. Интересна е творческата история на тази книга. В същност тя е завършена още през 1939 г., била е готова за печат, но ръкописът изгаря по време на бомбардировките на Варшава. В най-трудните за световната култура години на войната Вика пише книгата отново, но по-късно дали поради творческа разсеяност или поради невъзможност да открие труда си в огромния куп ръкописи ученият не споменава вече за него. Ръкописът бе открит след смъртта на изследователя, а издаването му стана събитие сред полската културна общественост.

Уточняването на понятието литературно поколение К. Вика извършва, като разкрива зависимостите, които се създават между събитията и фактите от дадена историческа епоха и отношението, което имат определена група хора към тези обективно ставащи про-

¹ Казимеж Вика. Литературни поколения. Краков, 1977. 315 с.